

COMISSIÓ DE TREBALL

Les violències masclistes digitals, la nova arma de disciplinament de les dones

Laia Serra i Perelló

Ara més que mai

7è Congrés de les Dones del Baix Llobregat

Consell Comarcal
del Baix Llobregat

Amb el suport de:

AJUNTAMENT DE
SANT JOAN DESPÍ

Diputació
Barcelona

Generalitat de Catalunya
Institut Català
de les Dones

Generalitat de Catalunya
Departament d'Igualtat
i Feminisme

Laia Serra i Perelló

 Laia Serra és advocada penalista, exerceix des de fa 25 anys. Ha combinat la litigació amb l'activisme, la recerca i la promulgació legislativa. Assessora a dones en casos de feminicidis, violències sexuals, violències digitals i denúncies de difamació. Ha realitzat diversos litigis estratègics sobre drets de les dones. Fa acompanyament legal a polítiques, periodistes, activistes i entitats de drets humans. El 2018 va publicar una primera recerca sobre violències masclistes digitals. Ha co-creat la primera línia d'atenció a violències masclistes digitals de Catalunya anomenada Fembloc que ara s'ha convertit en el SIE digital. El 2020 va co-redactar la proposta de reforma de la Llei catalana 5/2008 del dret a les dones a erradicar la violència masclista per a incloure-hi les violències masclistes digitals, Llei 17/2020 esdevenint pionera en aquest sentit. El 2024 ha publicat per la Generalitat la Guia d'avaluació de l'impacte de les violències masclistes digitals. Està duent a terme la recerca per la Universitat de Girona sobre violències digitals contra dones que exerceixen lideratge polític.

Introducció

Les violències masclistes digitals (VMD) suposen un repte perquè integren la realitat heterogènia de les violències masclistes, amb la complexitat del desenvolupament digital en canvi constant. Les violències masclistes (VM) i les violències masclistes digitals (VMD) comparteixen tant l'arrel com la funció social de subjugar les dones per mantenir una estructura social desigual, el patriarcat, però vehiculades a través de les noves tecnologies, i/o que es donen en l'àmbit virtual.

És imprescindible integrar tant la realitat sociopolítica i cultural de les violències basades en el gènere com les implicacions que hi té el món digital. I relacionar totes dues amb la vivència subjectiva de la persona víctima/supervivent de VMD.

Diferenciar les violències masclistes (VM) permet identificar especificitats, però és necessari fer anàlisis integradores, perquè, en realitat, les diferents tipologies de violències masclistes sorgeixen de la mateixa lògica estructural (la desigualtat), tenen la mateixa finalitat instrumental, és a dir controlar, dominar, vexar, disciplinar o represaliar per mantenir-la vigent, i actuen de manera simultània i acumulativa. Els textos legals no solen referir-se de manera específica a les violències masclistes digitals (VMD) i, si ho fan, les inscriuen en la categoria denominada "violència psicològica", malgrat que els seus efectes causen danys de molt diversa índole, com els físics, econòmics o d'exercici de drets fonamentals. Sovint aquestes categories, en lloc

d'entendre's en línia de continuïtat, es conceben de forma fragmentada i jerarquitzada. De resultes d'això s'evidencien, com a mínim, dues grans situacions:

D'una banda, **la desprotecció**. L'existència d'un marc normatiu fragmentat, la falta de previsió específica de les VMD en la majoria dels sistemes legals i d'una resposta de les administracions encarregades de la protecció de les víctimes/supervivents i del seu suport, provoca que les dones i les nenes se sentin desprotegides. Aquesta percepció de la desprotecció també prové dels mecanismes de judici social de les víctimes/supervivents que sistemàticament són sotmeses a qüestionament i denigració quan denuncien violències.

D'una altra banda, **la prevalença de la impunitat**. La impunitat es projecta tant sobre els responsables de les VMD com sobre les empreses que actuen sense la diligència deguda per a prevenir-les o actuar quan succeeixen.

Dones i nenes afectades de manera prevalent

Si bé no hi ha un perfil de dona que sofreix VMD, en la bibliografia 34, 35 i 36 es troben característiques que expliquen un major risc de victimització. Al seu torn, les dones que reuneixen aquestes característiques tenen més possibilitats d'haver d'afrontar un ventall concret de formes de VMD. En l'actualitat, les VMD afecten principalment a:

- ▶ **Dones en una relació íntima o que han trencat aquesta relació.** Les dones que ja estan afrontant violència masclista analògica en l'àmbit de la parella sovint, i en línia de continuïtat, també afronten VMD, sobretot quan decideixen posar fi a la relació.
- ▶ **Dones en què s'entrecreuen biaixos de discriminació:** lesbianes, bisexuals, transgènere, no-binàries o intersexuals, dones amb diversitat funcional, dones racialitzades, treballadores sexuals, dones gitanes, entre d'altres.
- ▶ **Dones amb projecció pública,** per la seva professió, perquè exerceixen lideratge polític, perquè difonen idees sobre els drets de les dones, artistes, acadèmiques, periodistes i comunicadores o activistes i defensores dels drets humans.
- ▶ **Nenes i adolescents:** són les que passen més temps connectades i per a qui, fora de l'àmbit professional, la identitat digital té més importància, pel marc relacional que desenvolupen en l'espai virtual.

Categories i tipologies de violències masclistes digitals

Les VMD són categories dinàmiques. A mesura que es desenvolupa la tecnologia, sorgeixen noves formes de violència, amb formes permeables, les dones solen afrontar diverses tipologies de violències que encaixen en diverses categories.

De la mateixa manera que succeeix amb les definicions, les categories que es fixin depenen de si es posa l'accent en el mode de cometre-les o en les àrees afectades. També difereixen segons si es tracta de ca-

tegories legals o no. En funció d'això, algunes tipologies de VMD podrien situar-se en una o altra categoria o, fins i tot, podrien situar-se en diverses categories. El GREVIO, en la seva Recomanació general número 1 sobre la dimensió digital de la violència contra les dones de 2021, parteix de tres categories centrals, sota les quals agrupa la resta de les tipologies de VMD: l'assetjament en línia facilitat per les TIC, l'assetjament sexual en línia i la dimensió digital de la violència psicològica.

Assetjament en línia i facilitat per la tecnologia					
Amenaça (sexual, econòmica, física o psicològica)	Dany a la reputació	Seguiment i recopilació d'informació privada (<i>spyware</i>)	Suplantació d'identitat	Sol·licitud de sexe	Assetjament amb còmplices per aïllar-la
Assetjament sexual en línia					
Amenaça o difusió no consentida d'imatges o vídeos personals i/o íntims	Pressa, producció o captació no consentida d'imatges o vídeos personals i/o íntims (<i>creeps-hots, upskirting, producció de vídeos o imatges alterades utilitzant IA,...</i>)	Explotació, coacció i amenaces (<i>sextorsió, doxing, amenaça de violació, outing,...</i>)	Bullying sexualitat i suplantació d'identitat	<i>Ciberflashing</i>	
Dimensió digital de la violència psicològica					
Totes les formes tenen un impacte psicològic	Actes individuals no tipificats com a delictes al combinar-se amb la mentalitat de massa i repetició	Discurs d'odi misogin i masclista	Intimidació, amenaça a les víctimes o a la seva família, insults, vexacions i difamació	Incitació al suïcidi o a l'autolesió	Abús econòmic

Font: Ministeri d'Igualtat, a partir de GREVIO (2021). Recomanació general núm. 1 sobre la dimensió digital de les violències contra les dones. Disponible a: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/-/grev-publishes-its-general-recommendation-no-1>

Per la seva part, l'EIGE, que segons la Directiva 1385/2024 sobre violències serà l'organisme encarregat de recaptar dades sobre les VM en general i sobre VMD en particular, en l'informe de 2022 *Combating cyberviolence against woman and girls* estableix les categories de violències següents, perquè les considera les més usuals i les que tenen més reflex en les normes dels estats membres, per facilitar l'harmonització dels textos legals i de la recopilació de dades:

El cibercontrol continuat (cyber stalking)

- ▶ El ciberassetjament (cyber harassment)
- ▶ El ciberassetjament escolar (cyber bullying)
- ▶ El discurs d'odi per raons de gènere (sexista i/o misogin) (gender based hate speech). Quan es dirigeix cap a les dones sol consistir en discursos sexualitzats, cosificació i denigració corporal (body shaming), comentaris denigrants i amenaces d'agressions sexuals.
- ▶ La divulgació de continguts íntims sense consentiment (non-consensual intimate image abuse)

Més enllà de les categories establertes per organismes europeus, la Guia sobre l'impacte de les violències masclistes digitals (2024), opta per crear unes categories de VMD a partir de l'àrea afectada per la violència, criteri que permet reflectir les violències més freqüents en la nostra realitat i, alhora, apar-se als delictes i a les infraccions en les quals poden encaixar.

- Danys informàtics.
- Violència econòmica digital.
- Atacs a canals d'expressió.

- Discursos d'odi.
- Denigració, vexació i menyspreu social.
- Atemptat contra la indemnitat de les dones que denuncien violències
- Assetjament.
- Monitoratge.
- Espionatge per part de l'Estat.
- Violació de la privacitat.
- Amenaces.
- Danys a la integritat física.
- Suplantació de la identitat digital.
- Atacs a la llibertat i la indemnitat sexual.

Factors a avaluar en les violències masclistes digitals

FONT: Guia sobre l'impacte de les violències masclistes digitals, 2024

Principals impactes de les VMD

Impactes individuals			
Impactes derivats de l'estrès per l'exposició continuada a la violència (i/o a la possibilitat que la violència es reactivi)	Impactes derivats dels atacs a la dignitat i la identitat	Impactes derivats de la resposta social, judicial i institucional	
Pèrdua de control sobre la pròpia vida			
<p>Somatització. Reaccions fisiològiques</p> <p>Estat general d'alerta i nerviosisme.</p> <p>Dolors (esquena, estómac, cap) Cansament/abatiment.</p> <p>Reaccions corporals inusuals (síntomes dermatològics, alteracions digestives). Respostes d'activació, sobretot associades a l'exposició a les TIC: palpitations, sudoració, marejos, malsons, bruxisme.</p>	<p>Afectacions cognitives</p> <p>Fallades en la memòria o atenció.</p> <p>Atordiment/bloqueig.</p> <p>Dificultat per prendre decisions.</p> <p>Desorientació.</p>	<p>Pèrdua d'intimitat-privacitat.</p> <p>Incapacitat per parlar del que ha ocorregut.</p> <p>Pensaments negatius (inclou idees de suïcidi).</p> <p>Humiliació.</p> <p>Trencament de la pròpia imatge.</p> <p>Dany a l'honor (injúries...).</p> <p>Pèrdua de confiança en les estratègies pròpies d'afrontament.</p> <p>Alteracions de la percepció o relació amb el propi cos (inclou desordres alimentaris).</p>	<p>Naturalització de la violència</p> <p>Culpa per la responsabilització.</p> <p>Culpa per possibles riscos cap a l'entorn.</p> <p>Pèrdua de confiança en l'entorn com a xarxa de suport – solitud.</p> <p>Dol.</p> <p>Pèrdua de confiança en la capacitat de protecció-reparació de les institucions.</p> <p>Revictimització i desgast emocional en haver de comptar i documentar el que ha ocorregut una vegada i una altra.</p> <p>Impacte moral del silenciament i la deslegitimació.</p>
<p>Comportaments associats a l'experiència</p> <p>Actitud defensiva, d'evitació o protectora. Aïllament o distanciament social.</p> <p>Restricció del moviment (per la por). Disminució de la participació o abandó dels espais virtuals.</p> <p>Deteriorament del rendiment i funcionament.</p>	<p>Respostes emocionals</p> <p>Por.</p> <p>Ràbia.</p> <p>Impotència.</p> <p>Descoratjament.</p> <p>Desesperança.</p>		

IMPACTES FAMILIARS

- ▶ Ruptura de xarxes familiars.
- ▶ Preocupació pel fet que el contingut difós sobre elles arribi a familiars.
- ▶ Possible estigmatització de familiars de les afectades, especialment dels fills i filles.
- ▶ Preocupació familiar per la seguretat de les afectades.
- ▶ Por davant amenaces directes o indirectes a familiars de les afectades.
- ▶ Dificultat per dur a terme tasques de cura i suport a familiars a causa de l'estat emocional de les afectades.
- ▶ Genera obstacles en els projectes de vida familiars degut, entre altres elements, a l'estat emocional de les afectades o la reacció emocional d'altres membres de la família.
- ▶ Silenci davant la situació de violència en l'entorn familiar per no generar preocupació o per vergonya.

IMPACTES EN L'AUTOORGANITZACIÓ, EL DISCURS I L'ACCIÓ POLÍTICA DE LES DONES

- ▶ Por al fet que les lluites guanyades retrocedeixin a partir de la difamació soferta.
- ▶ Afebliment intern de l'acció col·lectiva.
- ▶ Aïllament de l'organització o el col·lectiu.
- ▶ Silenciament del missatge polític.
- ▶ Deslegitimació i estigmatització de la causa política.
- ▶ Debilitament de les xarxes de suport a les dones que enfronten violències.

IMPACTES EN L'EXERCICI DE DRETS FONAMENTALS I EN LA QUALITAT DEMOCRÀTICA

- ▶ Silenciament dels discursos pro-drets de les dones i feministes.
- ▶ Efecte de represàlia enfront de l'exercici de les llibertats per part de les dones.
- ▶ Efecte exemplaritzant per a altres dones que vulguin exercir les seves llibertats.
- ▶ Responsabilització social de les afectades enfront del que els ha succeït i les maneres d'aturar la violència.
- ▶ Pèrdua de confiança en les institucions, en la capacitat de protecció per part de l'Estat i en els processos judicials relacionats amb les violències masclistes, per part de la societat en general i de les dones en particular.
- ▶ Normalització i desresponsabilització social i institucional enfront de la impunitat d'aquestes violències.
- ▶ Naturalització i invisibilització social d'aquesta mena de violències.
- ▶ Creació d'una societat en la qual les dones ja no se senten segures en línia i/o fora de línia, la qual cosa limita la seva capacitat de beneficiar-se de les mateixes oportunitats en línia que els homes.
- ▶ Permanència o augment de la bretxa digital de gènere.

Quines eines legals tenim per a fer-hi front

Polítiques públiques i violències masclistes digitals

Les violències masclistes digitals són un fenomen relativament nou del qual encara desconeixem molts detalls. Fa poc que s'han començat a fer estudis, a recopilar dades i a situar aquesta problemàtica a l'agenda política i institucional, tant en l'àmbit internacional com nacional.

La nova Llei catalana 17/2020, que reforma la Llei 5/2008 del dret de les dones a eradicar la violència masclista, ens dota d'un marc d'oportunitats per col·locar aquesta problemàtica a l'agenda política i institucional i desplegar serveis i actuacions per fer-hi front amb més contundència. Aquesta normativa, a més, inclou un nou article 8 bis, que prioritza certs àmbits d'actuació pública, també en relació amb la recerca.

La recerca en violència masclista digital s'ha d'orientar a la tipologia de freqüència, el tipus de perfils que la protagonitzen, el tipus de violència que reben, els seus discursos, les plataformes on els abusos i la violència tenen lloc, l'impacte d'aquesta violència individualment i pel que fa als drets fonamentals de les dones i als drets humans, la resposta policial i judicial, l'índex de denúncies efectivament presentades respecte al nombre de les que es podrien i s'haurien d'haver presentat, i les causes per les quals no s'arriben a presentar o són arxivades, l'impacte en les persones que denuncien

la violència exercida cap a la dona i la resposta institucional de protecció d'aquestes persones.

A Catalunya, la Llei 17/2020 posa les bases perquè les institucions públiques i els diferents agents implicats actuïn de manera coordinada per generar una Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral per a les dones que pateixen violència masclista i per coordinar esforços per eradicar aquestes violències masclistes. Concretament, el Protocol Marc que es desprèn d'aquesta llei incideix tant en el desplegament de mesures de prevenció i sensibilització, com en mesures d'atenció, recuperació i reparació.

Cada territori ha desenvolupat els seus circuits i protocols amb itineraris específics d'atenció a les dones que estan rebent violència masclista i que es coordinen tant en l'àmbit local com comarcal, intercomarcal i nacional. Els diferents serveis, institucions i agents implicats treballen de manera coordinada.

Buscant respostes a les plataformes digitals

La majoria de plataformes de xarxes socials i digitals que fem servir són plataformes comercials gestionades per empreses, com Google, Apple, Facebook, Amazon o Microsoft (GAFAM). Pertanyen a grans multinacionals que busquen maximitzar el benefici en el marc de l'economia digital i tenen una gran rellevància a l'hora de dictaminar els marcs i les formes de governança a Internet. Tot i que encara no disposen de mecanismes accessibles, efectius i transparents

per obtenir protecció davant de les violències masclistes digitals, totes les plataformes disposen d'algun mecanisme per comunicar i reportar vulneracions de la privacitat o continguts inapropiats mitjançant formularis.

Així, l'obtenció de respostes efectives segueix depenent de l'estreta col·laboració dels governs amb el sector privat de les TIC. A l'Estat espanyol comencen a establir-se alguns mecanismes d'ajuda públics, com el Canal Prioritari de l'Agència Espanyola de Protecció de Dades, on es poden denunciar continguts violents o sexuals que circulen per internet sense el consentiment de les persones afectades (<https://www.aepd.es/canalprioritario>). La Llei catalana 17/2020 de reforma de la Llei 5/2008 del dret de les dones a eradicar la violència masclista justament urgeix, a l'article 27, a treballar en aquesta direcció i insta el govern català a establir convenis amb les plataformes intermediàries d'internet.

Les possibilitats que ens ofereix el marc legal

El marc legal de les violències masclistes digitals abasta diferents jurisdiccions, cadascuna de les quals en regula aspectes concrets.

En l'àmbit estatal, la Llei orgànica 1/2004 de violència de gènere preveu l'obligació de tots els mitjans de comunicació social de fomentar la protecció i la salvaguarda de la igualtat entre homes i dones, evitant tota discriminació. La Llei orgànica 3/2007 d'igualtat entre homes i dones conté algunes previsions sobre el desenvolupament de la igualtat en la societat de la informació i d'altres sobre els mitjans de comunicació, inclosos els privats. Per la seva banda, la Llei 34/2002 de serveis de la societat d'informació conté diverses previsions relatives a la responsabilitat de prevenir la discriminació. Aquesta normativa és important perquè regula la responsabilitat dels prestadors de serveis d'acord amb la doctrina del "coneixement efectiu", que suposa que no tindran responsabilitat en els

continguts divulgats per tercers, excepte si tenen coneixement que existeixen.

Finalment, la Llei d'igualtat 17/2015 preveu mesures en la societat de la informació i la perspectiva de gènere relacionades amb la recerca i la contractació pública.

Qui en són els responsables

Agressors coneguts i relacions sexoafectives

Atenent al perfil dels agressors, com passa de forma presencial, gran part de les violències digitals són exercides per persones conegudes i la gran majoria dels agressors solen ser homes, sovint parelles i exparelles de les agredides. Segons l'estudi de l'Agència Europea de Drets Fonamentals (FRA, 2014), un 70% de les dones que havia patit assetjament sexual havia patit també alguna forma de violència física o sexual per part de la seva parella i un 77% de les dones que havien viscut assetjament en línia també havien experimentat altres formes de violència presencial per part de les seves parelles.

En la majoria de casos, doncs, els agressors són parelles i exparelles i, per tant, parlem de violència íntima de parella. Tot i que, com passa presencialment, les violències també poden ser perpetrades per misogínia per altres coneguts, com ara familiars, companys de feina, companys d'escola, veïns o clients, així com desconeguts.

Agressors desconeguts i anonimat

Una particularitat de les violències masculines digitals és que permeten un grau més alt d'anonimat.

Persones que de cara no s'atrevirien a dir certes coses o a tenir certs comportaments, no es reprimeixen tant a l'hora d'atacar i vio-

lentar les dones en l'àmbit digital. És possible que pensin que la màscara de l'anonimat els protegeix. Tanmateix, pot passar que aquests agressors desconeguts resultin ser molt coneguts, com ara parelles o exparelles de les agredides, quan se'n descobreix la identitat. Finalment, cal recordar que alguns d'aquests agressors també poden aprofitar les seves amistats en línia per dur a terme atacs en grup.

Exemple de diferents nivells d'intervenció des d'una perspectiva psicosocial i holística i exemples d'intervencions d'acompanyament a víctimes

FONT: Guia sobre l'impacte de les violències masclistes digitals, 2024

Aquest document va ser desenvolupat
al context del **7è Congrés de les
Dones del Baix Llobregat**, a l'any
2026, com a recurs per a la comissió
de treball sobre la **violència digital**.

Més informació al web:
elbaixllobregat.cat/7congresdones